

Stichting Lezen

Geadviseerd subsidiebedrag: € 3.530.600

Gevraagd subsidiebedrag: € 3.530.600

Over de instelling

Stichting Lezen, letteren, Amsterdam

Stichting Lezen heeft als kernactiviteit de landelijke coördinatie van leesbevordering en literatuureducatie. Deze ondersteunende lettereninstelling verzamelt en genereert kennis over (voor)lezen, literatuureducatie en effectief leesonderwijs. Deze kennis komt samen in de zogenoemde ‘Doorgaande Leeslijn’, die het vertrekpunt vormt van leesbevordering en literatuureducatie. Met haar kennis verbindt, ondersteunt en activeert Stichting Lezen organisaties en professionals die een sleutelrol vervullen in de (lees)opvoeding van kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar. Het gezamenlijke doel is dat zij uitgroeien tot taalsterke en literair competente lezers.

Subsidieadvies

De aanvraag voldoet aan de eisen als bedoeld in artikel 3.39 van de Regeling op het specifiek cultuurbeleid.

De Raad voor Cultuur (hierna: raad) adviseert Stichting Lezen een subsidiebedrag toe te kennen van € 3.530.600.

Beoordeling

Artistieke/inhoudelijke kwaliteit van de kernactiviteiten

Stichting Lezen verzorgt de landelijke coördinatie van leesbevordering en literatuureducatie. Dat doet de instelling via structurele programma's en een gedegen kennisbasis. In de subsidieperiode 2021 - 2024 heeft ze haar organisatie beter ingericht op de verschillende doelgroepen, met specialisten en specifieke communicatiekanalen voor de voor- en voerschoolse doelgroep tot en met de beroepsopleidingen voor opvoeding en onderwijs. Zowel het aantal kennisproducten als het bereik daarvan zijn de afgelopen jaren gegroeid. De onderzoeksagenda richtte zich nadrukkelijker op het leesonderwijs. Zo heeft Stichting Lezen een pilot gedaan waarin werd onderzocht hoe leraren in de klas te ondersteunen in effectief leesonderwijs, gekoppeld aan de wereldoriëntatievakken.

In het kader van het ‘Masterplan basisvaardigheden’ kreeg Stichting Lezen in 2022 uit de onderwijsbegroting 12,9 miljoen euro voor leesbevordering. Daarmee werd BoekStart op ruim 500 extra kinderopvanglocaties gerealiseerd en de

Bibliotheek op School uitgebreid met bijna 800 primair onderwijs- en 116 vmbo-locaties.

De raad is positief over de kwaliteit van de kernactiviteiten van Stichting Lezen. De inhoudelijke kwaliteit van haar programma's en onderzoeken is overtuigend. Het motto van het activiteitenplan 'Het tij keren kan!' getuigt van geloof in eigen kunnen, een eigenschap die nuttig is om de nationale leescrisis het hoofd te bieden. De leesvaardigheid in Nederland gaat (nog verder) achteruit; de resultaten van het internationale PISA-onderzoek uit 2023 laten zien dat een derde van de Nederlandse 15-jarigen het risico loopt laaggeletterd het onderwijs te verlaten. Als spin in het web van de leesbevordering is Stichting Lezen de aangewezen partij om het voortouw te nemen. Het karakter en het volume van de inspanningen maken indruk, maar gezien de ernst van de ontleding had het plan nog meer urgentie mogen ademen. De belangrijkste opdracht is de leescrisis prominent op de politieke agenda te houden.

De lijst van organisaties waarmee de instelling samenwerkt is indrukwekkend. Tegelijkertijd leest de raad daarin ook de versnippering van het veld en de complexiteit van de coördinerende taak van Stichting Lezen. De raad is van mening dat zij moet waken voor een opeenstapeling van beleid en activiteiten. In dat perspectief juicht hij het toe dat de instelling in subsidieperiode 2025 - 2028 de strategische keuze maakt voor de verdieping van de kennis over lezen, leesbevordering en literatuureducatie, het verbeteren van de leesomgeving van kinderen en het versterken van het netwerk.

De raad vindt het dan ook verstandig dat Stichting Lezen het voornemen heeft niet (meer) zelf campagnes op te zetten en uit te voeren. De kracht van de instelling zit in kennis en coördinatie. Campagnes kunnen aan oorspronkelijkheid (en aandacht) winnen als de instelling die uitbesteedt aan producerende organisaties en hen ondersteunt met expertise en onderzoek. Een sterk voorbeeld daarvan is de Jonge Jury met Passionate Bulkboek.

Stichting Lezen doet, meestal in samenwerking met derden, structureel onderzoek naar de verschillende aspecten van lezen en leesbevordering. De raad juicht het instellen van een multidisciplinaire inhoudelijke adviesraad toe om het brede veld van wetenschappelijk en toegepast onderzoek bij het werk van de stichting te betrekken. Ook de onderzoeken naar de impact van de programma's en interventies van Stichting Lezen zijn waardevol. De raad is benieuwd naar de uitkomsten en de follow up hiervan.

Stichting Lezen opent het plan hoopvol met een citaat over succesvolle experimenten op scholen in Deurne en in Amsterdam, waar kinderen acht tot tien uur per week rijke teksten lezen. De raad had graag gelezen welke formule achter deze best practices schuilgaat en of die reproduceerbaar is. Ook had de raad graag

meer willen weten over wat de stichting verstaat onder de kwaliteit van lezen en rijke teksten. Literatuureducatie wordt in het plan verscheidene keren genoemd, maar inhoudelijk niet uitgewerkt.

De Bibliotheek op School werkt heel goed, met meer boeken in de klas, leesconsulenten en een betere leesomgeving op school. Hetzelfde geldt voor Boekstart in de kinderopvang. De substantiële opschaling van deze twee programma's met behulp van de extra middelen uit het Masterplan basisvaardigheden geeft hoop voor de toekomst. De kennis, expertise en het uitgebreide netwerk van Stichting Lezen vormen het fundament van deze grootschalige versterkingsoperatie.

Maatschappelijke betekenis

In de subsidieperiode 2021 - 2024 heeft Stichting Lezen ertoe bijgedragen dat leesbevordering hoog op de politieke agenda is komen te staan. Ze heeft veel energie gestoken in de versterking en uitbreiding van haar netwerk. Vooral de relaties met de PO-, VO- en MBO-Raad zijn verstevigd. Inmiddels is het netwerk in de bibliotheeksector volledig dekkend. De toetreding van de Taalunie, De Schoolschrijver en De Schrijverscentrale betekende een verrijking van de Leescoalitie. De extra middelen uit het Coalitieakkoord en de verhoging van de rijkssubsidie stelden Stichting Lezen in staat haar rol als penvoerder van de Leescoalitie te concretiseren en daarmee een nieuwe fase in te gaan. De contacten en samenwerkingsrelaties met koepelorganisaties, bestuurders en professionals in het onderwijs en de kinderopvang zijn de afgelopen jaren geïntensiveerd.

Leesbevordering is een forse opgave. Wie niet goed leest, kan maatschappelijk niet goed meedraaien, maar mist ook toegang tot de rijkdom van de Nederlandstalige literatuur. Lezen bevordert de kansengelijkheid van kinderen. Stichting Lezen heeft terecht een centrale rol in het oplossen van de leescrisis. Geen enkel kenniscentrum is zo goed op de hoogte van de ontwikkelingen in het veld als zij.

De raad heeft waardering voor de integrale aanpak via de driehoek thuis-leesomgeving-onderwijs die uiteindelijk leidt tot taalsterke jongeren en competente (literaire) lezers. Wel had de raad graag meer gelezen over de functie en het belang van het digitale (online) lezen in de thuissituatie. Een sterk punt is de positieve aandacht voor de verschillende thuistalen. Anders dan vaak het geval is, wordt meertaligheid niet als een probleem maar als potentie gezien. Dat getuigt van een inclusieve visie op leesbevordering. Het vertrekpunt van leesbevordering en literatuureducatie is, aldus Stichting Lezen, de Doorgaande Leeslijn. Zij maakt echter niet duidelijk hoe dit in de praktijk vorm krijgt. Ook had de raad graag gelezen hoe de Doorgaande Leeslijn zich verhoudt tot de 'Leerlijn Lezen en Schrijven' van De Schoolschrijver.

Imposant is het aantal partijen waarmee Stichting Lezen samenwerkt om de crisis op te lossen. Ze schaakt op veel borden tegelijk, bouwt en onderhoudt netwerken en is voortdurend met koepels in gesprek, vooral met partners binnen de onderwijs- en cultuursector. De nieuwe samenwerking met de VNG juicht de raad toe. Gezien haar ambitie als kenniscentrum is het opvallend dat Stichting Lezen haar bijzondere leerstoelen aan de VU Amsterdam en de TU Twente afschaft of overweegt af te schaffen en niet verwijst naar het grote NWO-onderzoek 'Becoming Literate in a Digital Age'. Helaas geeft Stichting Lezen weinig informatie over wat de samenwerkingen precies behelzen en wat de resultaten ervan zijn. Ze schrijft over een (voorgenomen) impactmeting van beleid en samenwerking. Gelet op de urgentie van de leescrisis had de raad graag de eerste uitkomsten daarvan onder ogen gekregen.

Stichting Lezen gaat in de aanvraag beperkt in op de toepassing van de kernwaarden van de Fair Practice Code en beschrijft onder andere de scholingsmogelijkheden van personeel/medewerkers. Met het oog op de werkdruk is het niet aannemelijk dat alle geplande activiteiten uit te voeren zijn met ongeveer 25 fte. De instelling beschrijft voldoende hoe ze eerlijke beloning voor personeel nastreeft. De raad heeft geen zicht op de beloning van freelance werknemers. Stichting Lezen volgt de cao van het Uitgeverijbedrijf en neemt deel aan een miniketentafel met de andere ondersteunende letterenorganisaties. De instelling gaat in de aanvraag beperkt in op de sociale veiligheid. De afgelopen subsidieperiode heeft Stichting Lezen een externe vertrouwenspersoon aangesteld.

Stichting Lezen beschrijft beperkt hoe zij de Code Diversiteit & Inclusie toepast. Ze beschrijft wel hoe het beleid is vormgegeven om diversiteit onder personeel en de raad van toezicht te bevorderen.

Toegankelijkheid

Met het Masterplan Basisvaardigheden heeft Stichting Lezen 12,9 miljoen euro extra subsidie gekregen om zowel in school- als in kinderopvangvestigingen bibliotheekfuncties te creëren. Daarvan heeft ze er 780 in basisscholen en ruim 500 in kinderopvanginstellingen weten te realiseren. Het Masterplan is gebaseerd op wetenschappelijke inzichten, de expertise van de leerkrachten en de samenwerking met de leesbevorderaars. De gemeenten Amsterdam en Den Haag zijn er inmiddels mee gestart.

Stichting Lezen heeft feitelijk twee doelgroepen. De primaire doelgroep bestaat uit overheden, belangenorganisaties, bibliotheken, scholen, docenten en leesbevorderaars. Zij zijn intermediair tussen Stichting Lezen en de andere, maar belangrijkste doelgroep: kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar. Steeds kijkt de instelling via welke samenwerkingen deze doelgroep het best kan worden bereikt.

Leesbevordering speelt zich af in een context waarin kansen verre van gelijk zijn. Vanuit dat perspectief is het belangrijk dat de instelling zich extra inzet om partijen, zoals consultatiebureaus, voorschoolse en vroegschoolse locaties en gemeenten, te activeren. Zij kunnen het verschil maken voor kinderen uit laaggeletterde gezinnen.

Mede daarom juicht de raad de opschaling van Boekstart en Bibliotheek op School toe. Immers, niet iedereen heeft boeken thuis en niet ieder kind wordt meegenomen naar de gewone bibliotheek. Met de financiële injectie uit het Masterplan basisvaardigheden wordt tot 2027 op bijna 3.300 extra kinderopvang- en onderwijslocaties een goede leesomgeving gecreëerd en wordt op duizenden andere locaties de bestaande leesomgeving verbeterd. De raad is zeer benieuwd naar de leesimpuls die daarvan uitgaat.

Stichting Lezen heeft de doelgroep van kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar goed in het vizier en verdeelt hen in zes subdoelgroepen in het onderwijs. Per doelgroep zijn de doelstellingen en bijbehorende activiteiten voor de komende periode helder in kaart gebracht. Lovenswaardig is dat Stichting Lezen betere samenwerking nastreeft met het mbo, ondanks de wederzijdse 'handelingsverlegenheid'.

De website van Stichting Lezen is helder en overzichtelijk en fungeert als een echte kennisbank. Het feit dat de trainingen ook online zijn te volgen, maakt de kennisbank toegankelijk en laagdrempelig voor de intermediairs van de verschillende doelgroepen.

Stichting Lezen probeert een divers publiek te bereiken, maar maakt niet duidelijk hoe zij dat doet. De primaire doelgroep bestaat vooral uit instituties en belangenorganisaties. Het is de raad niet duidelijk of bijvoorbeeld scholen met een hoog percentage leerlingen met een taalachterstand weet hebben van het werk van Stichting Lezen. Hij mist in het plan het directe contact met docenten en leesbevorderaars. Een strategie om deze mensen in de frontlinie van de leescrisis te bereiken ontbreekt.

Bedrijfsmatige gezondheid

De urgentie van de leescrisis vergde de afgelopen periode veel van Stichting Lezen. Ze heeft de interne organisatie versterkt en haar personeelsbestand uitgebreid. Doelgroepgerichte expertise en diversiteit waren daarbij belangrijke aandachtspunten. De instelling schrijft dat ze de afgelopen periode weliswaar is gegroeid, maar dat ze in verhouding tot de omvang en complexiteit van de opgave waarvoor ze staat, een relatief kleine organisatie blijft.

Naast de subsidie uit de Culturele basisinfrastructuur (BIS) ontving Stichting Lezen middelen uit verschillende geldstromen met verschillende subsidieregimes:

Tel mee met Taal (Kunst van Lezen 2021 - 2024 en Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid 2021 - 2025) en het Masterplan basisvaardigheden 2023 - 2026.

De raad is positief over de bedrijfsmatige gezondheid van Stichting Lezen. De liquiditeit, solvabiliteit en weerstandsvermogen duiden op een gezonde financiële situatie, zonder grote financiële risico's. De grootste inkomstenpost is de subsidie Kunst van Lezen - Masterplan Basisvaardigheden van het ministerie van OCW, die tot en met 2026 is toegekend. Tot dan vormt de BIS-subsidie 'slechts' 11 procent van de begrote baten. Omdat de subsidie voor het Masterplan nog niet is toegekend voor de periode na 2026, is deze niet opgenomen in de begroting voor de subsidieperiode 2025 - 2028. In de begroting daalt het totaal aantal baten en lasten hierdoor aanzienlijk in de overgang van 2026 naar 2027. Het aandeel van de BIS-subsidie in de totale baten neemt dan toe tot bijna 50 procent.

Stichting Lezen verwacht dat de subsidie Kunst van Lezen wordt verlengd. Dit geldt ook voor de subsidie voor Tel mee met Taal, die tot en met 2024 loopt. Daarom blijft het aantal fte's over de subsidieperiode 2025 - 2028 nagenoeg gelijk. Dit geldt ook voor de begrote investering in de organisatie (automatisering en mensen). Het niveau hiervan wordt gedurende de hele subsidieperiode gelijk gehouden. Als de genoemde subsidies niet worden toegekend, zal dat tot gevolg hebben dat flink moet worden gesneden in het personeelsbestand.

Stichting Lezen beschrijft voldoende hoe zij de principes van de Governance Code Cultuur toepast. Ze beschrijft echter niet hoe de verantwoordelijkheden van het bestuur zijn ingericht. De raad benadrukt dat de instelling hieraan in de komende periode aandacht moet besteden.

Geografische spreiding

Stichting Lezen is gevestigd in Amsterdam. Binnen de categorie Letteren zijn er geen andere aanvragers binnen het betreffende subartikel.